

HRVATSKA HODOČAŠĆENJA U LORETO*

Nikola Mate ROŠČIĆ

„Mi ih gledamo kako dolaze amo i ostavljaju među ovim svetim zidinama upravo najrjeđi primjer pobožnosti u ponašanju i velikodušnosti u darovima” – tako jedan očevidac opisuje hrvatske hodočasnike u Loretu u 16. stoljeću¹.

Mnogobrojne su i višestoljetne veze Hrvata sa svetištem Majke Božje u Loretu. Štoviše, mogli bismo ustvrditi da Loreto, uz Rim, predstavlja najpoglavitije hodočasničko mjesto za vjernike iz naših krajeva, i to kroz nekoliko vjekova, navlastito od 15. do 20. stoljeća. Znamo da je još početkom ovog stoljeća kapucin o. Bernardin Škrivanić vodio brojna hodočašća u Loreto², a uspomene na „prvo hrvatsko narodno hodočašće u Rim, Asiz i Loreto” godine 1913. opisao je u opsežnom putopisu od preko 600 stranica Ivan JEMERŠIĆ, župnik u Grubišnom Polju³. Iako su se ta hodočašća nastavila i nakon I svjetskog rata, a ima ih i danas, ipak se može vidjeti da sa početkom I svjetskog rata naglo prestaje bogata i dugotrajna tradicija. Razlog tome treba tražiti ponajprije u promjenama državno-političkih odnosa Hrvatske i Italije, koji su prouzročili znatno smanjenje zanimanja za Loreto kao hodočasnički cilj. Uz to treba voditi računa da se u našem stoljeću sve više razvijalo hodočašćenje u vlastita Marijina svetišta, čemu smo svi mi svjedoci i u ovo naše vrijeme.

Pa ipak, smatram potrebnim i opravdanim naglasiti potrebu izučavanja hrvatskog hodočašćenja u Loreto kroz prošlost, jer u tim proukama možemo pronaći vrijedne pokazatelje pučke marijanske pobožnosti naših predaka kroz cijelo razdoblje mučnih i

---

* Predavanje održano na Drugom mariološkom simpoziju (Marija Bistrica, 28–29. rujna 1981).

1 Dragan DUJMUŠIĆ, *Kritična povijest svete kuće Marijine u Loretu i njezini prenos*, Rijeka 1912, str. 278.

2 Isto, str. VIII.

3 Ivan Nepomuk JEMERŠIĆ, *Hrvati u Rimu*, Virovitica 1914. O Loretu posebno str. 429–488. Za poznavanje povijesnih povezanosti Hrvata s Loretom osobito je značajno predavanje o. Augustina Dujmušića, franjevca kapucina, u kojem iznosi tvrdnju „da su upravo Hrvati utemeljili Loreto” (usp. str. 449–455), te propovijed o. Bernarda Kulića, franjevca konventualca, u kojoj je prikazao povijest i značenje naše hrvatske kapelice u svetištu Loreto (str. 458–464).

teških povijesnih prilika u nas od 15. do 20. stoljeća. A postoje brojne pouzdane činjenice o prisutnosti Hrvata u Loretu, i one nam govore da je ta prisutnost mnogovrsna, te se u svojem bogatstvu jasno ističe i prednjači u odnosu na sve druge nacionalne skupine iz europskih zemalja. Korisno je proučavati te odnose i stoga što Loreto posjeduje valjda najbrojniju i najbolju bibliografiju i arhivsku građu o svemu onome što se odnosi na povijest i život ovog znamenitog svetišta, a tu je skoro neprestano i spomen nas Hrvata. Pokušavam stoga ukazati ovdje na te naše stoljetne veze i prisutnost u Loretu, uvjeren da bi istom jedan cijeli simpozij HMI mogao dostatno obraditi sve ono bogatstvo, dosad neistraženo, o povezanosti Hrvata s Loretom. Pri tom se zacijelo ne radi samo o vjerskom, marijanskom hodočašćenju, nego su tu prisutne i sve druge veze, nadasve povijesno-kulturne i pomorsko-gospodarske. Mogao bi se složiti čitav jedan mali leksikon poznatih ličnosti iz naše prošlosti koje su živjele ili djelovale u Loretu. U sklopu ovog izlaganja o svemu tome ne može biti razradenijeg govora, pa stoga najprije želimo iznijeti neke činjenice i onda se zaustaviti na fenomenu hodočašćenja, ukoliko je ono izraz vjerničke pobožnosti, a koja opet u sebi nosi odbljesak sveukupnih prilika vremena i naroda koji nadahnut vjerom pokornički, molbenički ili zahvalno putuje kao stranac u tuđe zemlje (peregrinus), odlazi na grobove apostolskih prvaka (romari) ili pak hodom-časti Majku Božju i svete zaštitnike.

1. NEKOLIKO ČINJENICA

1. 1. Ne spada u zamisao ovog izlaganja dokazivati istinitost „nazaretske kućice” i njen, tradicijom zajamčeni ali i osporavani, prijenos, najprije na naš Trsat 1291., pa onda u Loreto 1294.

1. 2. Valja ipak spomenuti da sva pisana svjedočanstva i cjelokupna historiografija o Loretu spominje i govori o našem Trsatu, o Hrvatskoj. Taj govor posvjedočen je i brojnom ikonografijom. Tako sam govor o Loretu odmah znači i govor o povezanosti tog svetišta s Hrvatima.

1. 3. Hodočašćenje u Loreto po svim svojim oznakama spada u zajednički fenomen „*religioznog putovanja*” kroz srednji vijek. Tri su posebna obilježja svih tih vjerničkih kretanja: *pokora, oprost, čudes*. Naročito od 15. stoljeća Loreto se svrstava među najznačajnije hodočasničke ciljeve u Europi, a to su posebno Rim, Compostella, sv. Martin u Toursu, sv. Tri Kralja u Kölnu, sv. Nikola u Bariju, sv. Mihael Arkandeo u Garganskom gorju. Proglas jubilarne godine od pape Bonifacija VIII (1300) daje hodočašćima novi sadržajni poticaj, a sve to stoji u najužoj povezanosti s ondašnjom penitencijalnom praksom, sa sakramentalnom pokorom. Poput drugih svetišta Loreto će preko povlastica s obzirom na oproste, koje mu ih daju rimski pape, privlačiti vjernike iz svih krajeva ne samo Italije, nego i cijele Europe⁴.

1. 4. Razvoj i porast hodočašćenja u Loreto od kraja 14. stoljeća pa nadalje treba promatrati u širem okviru povijesnih događaja i zakonitosti. Činjenica je, naime, da se

---

4 Papa Grgur XI (1371–1378) apostolskim pismom od 2. XI 1375. „Dum praccelsa” podjeljuje prve oproste crkvi sv. Marije u Loretu. Velik broj oprosta dali su drugi pape tijekom stoljeća. Usp. *Delegazione pontificia per il Santuario di Loreto*, Loreto 1978, str. 11.

nakon završetka križarskih ratova i nakon prodora Turaka u Europu više nije moglo hodočastiti u Svetu zemlju, kao u najizvornije i najizvrsnije hodočasničko odredište. Prisutnost „nazaretske kućice” u Loretu pruža tada najbolji nadomjestak za pohod Svetoj zemlji, Isusovoj domovini. To je, u stvari, najveća „palestinska relikvija” na Zapadu, sveto mjesto s izravnom povezanošću uz Isusov i Marijin život. Loreto se nudi kao najbolja alternativa za sveta mjesta u Palestini⁵. Upravo s tom sviješću rimski pape nastoje uzdignuti Loreto među vodeća europska svetišta. To je posebno nastojao papa Julije II (1503–1513), koji Loreto stavlja pod izravnu vlast Svete stolice, daje nove oprostite, uređuje novu administraciju, te upošljuje papinskog arhitekta Bramantea da tamo izvede „velike stvari”⁶. Kasnije će papa Pio V (1566–1572) i papa Siksto V (1585–1590) uzdignuti Loreto do najvišeg sjaja. U zamahu posttridentinske obnove, a osobito nakon pobjede kod Lepanta (1571), Loreto postaje vodeće marijansko svetište u cijeloj Europi, hodočasnički cilj papa i svetaca, kraljeva i kneževa, svih vjernika koji su ostali vjerni Rimu⁷. Luca de Monterado u svojoj povijesti štovanja i hodočašćenja u Loreto⁸, osvrćući se na to povijesno značenje Loreta u novijoj povijesti piše: „Loreto postade međunarodno središte marijanske pobožnosti modernog vijeka, nadahnjuje i podržava borbe protiv Turaka, najprije kod Lepanta (1571) i poslije kod Beča (1683), te tako označava slabljenje vojne moći i potom propast vlasti polumjeseca u Europi”⁹. U ovim sadržajnim okvirima vjersko-političkih događaja treba nazrijeti i posebnu privrženost Hrvata svetištu u Loretu.

1. 5. Svakako je zanimljivo uočiti da je Loreto u stvari prvo i najveće *marijansko svetište* među svim ostalim hodočasničkim mjestima srednjega vijeka. I iza toga stoji određena duhovna i teološka pozadina, cijeli jedan slijed novih sadržaja koji negdje od sv. Bernarda (1090–1153), pa preko franjevačke škole, sve do Tridentinskog sabora, nadahnjuje novu mariologiju, odnosno potiče porast marijanske pobožnosti u puku. Teze o Marijinoj „omnipotentia supplex”, ljubav i opredjeljenje za otajstva „čovještva” Isusa Krista – rođenje, muka, rane, križ – dovode do štovanja *Mater Dolorosa*, a potom do naglašavanja Marijina posredništva i sudioništva, što će posebno širiti sv. Bernardin Sijenski, sv. Ivan Kapistranski i drugi franjevački propovjednici¹⁰. Naglašavanje štovanja Marije postat će u doba protestantske reforme znak pripadnosti i vjernosti rimskoj Crkvi. Lik Marije pojavit će se na zastavama svih boraca protiv Turaka, kod našeg kraljevskog Jajca skoro cijelo stoljeće prije negoli na brodovlju kod Lepanta. Iz svega toga nastat će vjernički zazivi Gospi – Lauretanske litanije. Ali će baš taj zanosni vjernički iskaz štovanja Marije naići i na najoštrije osporavanje, i to baš s obzirom na Loreto. Pri tom svakako valja spomenuti da je i jedan od najžešćih protivnika Loreta,

---

5 Floriano GRIMALDI, *La tradizione lauretana*, Loreto 1977, str. 37.

6 Isto, str. 37.

7 Isto, str. 37.

8 Luca de MONTERADO, *Storia del culto e del pellegrinaggio a Loreto*, Loreto 1979. Ovo je za cijelo jedno od najboljih povijesnih prikaza o razvoju štovanja i hodočašćenja u Loreto.

9 Isto, str. 63–64.

10 Povijesni prikaz razvoja pobožnosti i teologije o Mariji donosi L. de Monterado u citiranom djelu u poglavlju *La pīeta popolare italiana nel sec. XIII.*, str. 47–64.

Petar Pavao Vergerius (1497–1565), pisac djela *De idolo lauretano* (1554) usko povezan s nama Hrvatima, ne samo jer je rođen u Kopru, nego i jer je neko vrijeme bio biskup u našem Modrušu, a spada u niz istarskih protestanata koji su postali velikani reformacije¹¹. Po svemu tome Loreto postaje osobito zanimljivo za prouku ne samo marijanske pobožnosti, nego navlastito za prouku mariologije.

1. 6. Za nas Hrvate važno je proučavati Loreto, jer je to mjesto gdje su naši vjernički predi hodočastili mnogo prije negoli u Bisticu, Sinj ili bilo koje drugo Marijino svetište. Već od samih početaka Loreta kao svetišta Majke Božje tamo su prisutni Hrvati. Zna se da je u Loretu bila „hrvatska kolonija”, da je tamo već potkraj 15. vijeka postojala *Bratovština Hrvata – La Confraternita degli Schiavoni*, koja će kasnije, 1528. dobiti ime *Bratovština Presvetog Sakramenta*, da su tamošnji bratimi imali dva gostinjsca za naše hodočasnike, te da je postojalo i groblje za Hrvate u Loretu¹².

Papa Grgur XIII svojim *Motu proprio – Postulat nostri muneris ratio*, godine 1575. ustanovljuje u Loretu *Ilirski kolegij* za odgoj svećenika, a povjerava se vodstvu isusovaca. Izdaci za taj kolegij imaju se namirivati iz prihoda samog Svetišta¹³. Kolegij je radio više od puna dva stoljeća. Također su u loretskom svetištu stalno prisutni hrvatski pokorničari, ispovjednici. Ne znamo da li je već među prvim papinskim pokorničarima, koji su bili iz reda karmelićana (1488–1498), bilo Hrvata. Ali zna se da je kasnije stalno prisutan u Loretu barem po jedan službeni ispovjednik. To su bili isusovci u vremenu od 1554–1775, a potom franjevci konventualci od 1775. do 1934. Sada su u toj službi franjevci kapucini, ali ne znam da li među njima ima ijedan za naš jezik. Pokorničari u Loretu vodili su brigu i o „pobožnoj zakladi” u korist naših hodočasnika. Među profesorima i pokorničarima u Loretu nalazimo mnogo znamenitih imena koja su zadužila našu kulturu svojim djelima¹⁴. Zalaganjem naših pokorničara u Loretu je uređena i posebna *slavenska kapela* sv. Ćirila i Metoda. Za njenu izgradnju darovao je dakovački biskup Juraj Josip Strossmayer sto tisuća kruna. Oltar je posvetio sarajevski nadbiskup Stadler godine 1892., a zalaganjem o. Bernarda Kulića, franjevca konventualca i pokorničara u Loretu, kapela je uređena freskama koje su izveli umjetnici Luigi Stella i Biagio Biagetti¹⁵.

---

11 Usp.: DUJMUŠIĆ, *nav. dj.*, str. 313 slj.; H. JEDIN, *Vergerio Pietro Paolo*, u LThK X (1965) 701–702; L. de MONTERADO, *nav. dj.*, str. 25.

12 Usp.: DUJMUŠIĆ, *passim*, posebno 257–284; L. de MONTERADO, *nav. dj.*, *passim*.

13 Usp.: *Delegazione pontificia per il Santuario di Loreto*, str. 17; DUJMUŠIĆ, *nav. dj.*, str. 277–278; J. JURIĆ, *Collegium illyricum Lauretanum*, Rim 1932; Š. URLIĆ, *Crnice iz dalmatinskog školstva*, Zadar 1919, str. 55. Zgrada hrvatskog (ilirskog) kolegija u Loretu postoji još i danas, i na njenom pročelju ističe se natpis „Collegium Illyricum”, a nalazi se desno od glavnog ulaza u baziliku.

14 Dovoljno je spomenuti Bartula Kašića, Jakova Mikalju, Jakova Pejačevića, Franju Jambrečkovića, Stjepana Dinarića, uz mnoge druge. – Usp.: Miroslav VANINO, *Isusovci i hrvatski narod*, Zagreb 1969., *passim*.

15 O životu i djelu o. Bernarda Kulića, franjevca konventualca, s posebnim osvrtom na njegovu djelatnost i zasluge u Loretu – usp.: *Svetište sv. Antuna*, IX (Zagreb 1938) str. 264–266; G. BIGONI, *L'archivio conventuale di S. Francesco di Cherso*, Roma 1973, str. 192–193; JEMERŠIĆ, *nav. dj.*, 458–464.

1. 7. Među najznačajnijim čudesima što ih zabilježiše kronike Loreta iz 16. stoljeća spominje se slučaj s nekim svećenikom iz Hrvatske, imenom don Jure Ivanović. Njemu su Turci zbog postojanog ispovijedanja kršćanske vjere rasporili utrobu, i ostavili ga poluživa. On odlazi u Loreto zazivajući pomoć Gospe Loretske. Tamo je i umro, te pokopan u samoj crkvi. Prigodom radova u bazilici 1935. izgleda da je pronađen baš njegov grob i mumificirano tijelo. Ovaj događaj iz 1518. opisan je u nekoliko verzija, a našao je svoje ovjekovječenje i u nekim ikonografskim prikazima, posebno u slici koja se čuva u Castello Sforzesco u Milanu¹⁶.

1. 8. Za potpuno vrednovanje hrvatskih odnosa sa Loretom treba voditi računa i o trgovačkim vezama, posebno o sajmovima koji su se održavali u neposrednoj blizini svetišta, u mjestu koje se i danas naziva Porto Recanati. Za veće Gospine blagdane, posebno o Velikoj i Maloj Gospi, održavali su se pravi međunarodni sajmovi, a tu je opet bila velika prisutnost Dalmacije i Dubrovnika, kako svjedoče brojni dokumenti. Upravo zbog procvata samog svetišta, te da bi se privukao što veći broj naroda u Loreto, brojni pape svojim dozvolama odobravaju i preporučuju održavanje tih sajmova. Tako će Julije II u jednoj buli od 11. XII 1511. obrazlagati korist i značaj tih sajmova – „*quia tempore nundinarum maior christifidelium confluit multitudo*”¹⁷. Vijeće grada Recanatija zaključuje 26. V 1504. da se pošalju pisma i glasnici onamo odakle običavaju pristizati trgovci, naime po Dalmaciji, Dubrovniku i Italiji, te po Njemačkoj, da se to učini radi štovanja, pobožnosti i pohoda svetištu Djevice Marije u Loretu, od čega sajmovi imaju koristi, a ujedno nadolaze i sva druga dobra¹⁸. Papa Lav X, godine 1519. odobrava da se sajmovi drže svake nedjelje kroz rujan i listopad. To je našlo odraza u jednoj pjesmi koja je nastala krajem 15. stoljeća, a glasi:

„Exultat Picenus ager, vehit Adria puppes
Illyricos et Cahonios, cum mercibus adsunt
Tusci, Umbri, Veneti, Siculi, Lauretica templa
cum donis turmatim adeunt, votisque solutis
in sublime jugum, laeti ad commercia tendunt”¹⁹.

Već je i Siksto IV godine 1483. izrazio svoj pristanak i blagoslov rekanatskim sajmovima, jer se s pravom nadao da će i to biti poticaj vjernicima da pohode svetište u Loretu.

1. 9. Za prouku i potpuno vrednovanje naših veza s Loretom trebalo bi voditi računa i stručno istražiti rasprostranjenost štovanja Gospe Loretske u našim krajevima, počevši od samog trsatskog svetišta. Ta prisutnost nije malena, a nedvojbeno se može zaključiti da je u novije vrijeme, u našem stoljeću, znatno umanjena, jer Loreto više nema

---

16 L. de MONTERADO, *nav. dj.*, str. 128–130; F. GRIMALDI, *Il libro lauretano*, Macerata 1973, str. 48. Grob se nalazi ispred švicarske kapelice sv. Ane, a na zidu te kapelice nalaze se freske u kojima se prikazuje čudesno ozdravljenje ovog hrvatskog svećenika, što može vidjeti svaki hodočasnik.

17 L. de MONTERADO, str. 130–142.

18 Isto, 141–142.

19 Isto, 141.

onog i onolikog značenja kako je to bilo kroz nekoliko stoljeća. Kao zanimljivost spomenuo bih dva detalja. U Vodnjanu, nedaleko od Pule, nalazi se crkva uz koju je nekoć postojao samostan franjevac konventualaca, a nosi zanimljivo ime: „Santa Maria della Traversa”, odnosno „Gospa od Prolaza”. Prema drevnoj tradiciji, na tom mjestu se zaustavila „nazaretska kućica” prigodom prijenosa iz Trsata u Loreto. Odatle taj naziv²⁰. U svakom slučaju i to je svjedočanstvo o štovanju „svete kućice” u našim krajevima. Spomenuo bih također „loretsku kapelu” u Zagrebu, koja je podignuta zauzimanjem plemenite Jelene Ručić, rođene Patačić, i to uz crkvu sv. Katarine na Gornjem gradu, a u sklopu „zagrebačkog kolegija” koji su vodili isusovci. Dakako da je i pri tom velika povezanost zagrebačkog i loretskog kolegija, a znamo da su isusovci posebno kroz propovijedanje pučkih misija širili kod nas „loretsku pobožnost” i nadasve „lauretanske litanije”²¹.

1. 10. Svi ovi podaci ostaju samo djelomični isječci jedne duge i bogate tradicije. Istu bi valjalo izučiti posebno na temelju izvorne arhivske građe sačuvane u Loretu, posebno u *Archivio storico della Santa Casa*, te u *Archivio storico Comunale Recanati*. U loretskom arhivu nadasve je korisna tzv. *MISCELANEA* od Vogela koja obuhvaća 11 svezaka, a u rekanatskom arhivu vrijedne podatke sadrže odsjeci: *Annales* u 193 sveska za razdoblje od 1415. do 1808., zatim *Fiera di Recanati* u 31 svezak za razdoblje od 1484. do 1799., te odsjek *o rekanatskoj luci* u 11 svezaka za razdoblje od 1396. do 1804.²².

2. NEKOLIKO BITNIH OBILJEŽJA HODOČAŠĆENJA U LORETO

2. 1. Duboka je opće proširena tradicija da je „sveta kućica” bila najprije na Trsatu. Nakon njenog nestanka, pa onda otkrića u Loretu, krajem 13. stoljeća, započinju hrvatska hodočašćenja u to mjesto i svetište. Manje-više svi opisi Loreta svjedoče o prisutnosti naših hodočasnika i njihovoj molbenoj pjesmi: „Vrati se k nama, Marijo, vrati!”

2. 2. Hrvati su hodočastili u Loreto svake godine. S njima su bili svećenici, i svetu misu su služili glagoljicom. U svetište su ulazili na golim koljenima i tako obilazili oko svete kućice. Njihova pobožnost i držanje zadivila je sve očevice koji su to doživljavali. Citiram zapis isusovca o. Riere iz god. 1559.: „Kroz svih onih deset godina u Loretu... gledao sam svake godine mnogobrojne skupine Hrvata iz Rijeke i okolice... kako hrle ovamo i padaju ničice pred žrtvenik Djevičin... Ljeta utjelovljenja Gospodinova 1559. dođe njih 300 a možda i 500 sa ženama u gradić Loreto; svi kupiše svijeće i upalivši ih jednodušno se pomoliše pred vratima velike crkve i proseći silnim glasom milosrđe Božje zazivahu božansku Djevicu. Naskoro se poredaše u redove po svećenicima (što su ih sobom povelili) udoše u crkvu ne nogama, nego na koljenima, vapeći, plačući i

---

20 Za podatke o ovoj crkvi i samostanu, posebno što se tiče predaje o nastanku samog naziva, zahvaljujem o. dr. Marinu Oreb.

21 VANINO, *Isusovci i hrvatski narod*, str. 482–485.

22 Popis arhivskih izvora – usp.: L. de MONTERADO, *nav. dj.*, str. 38–41.

govoreći jednoglasno svojim jezikom: Vрати se, vrati na Rijeku, Marijo! Marijo na Rijeku se vrati! O Marijo, Marijo, Marijo!...”²³. Jedan drugi očevidac bilježi: „Svake godine dolaze oni u četama u Loreto”. To se odnosi na 16. stoljeće. Iz godine 1784. imamo pak ovo svjedočanstvo: „Ja sam ih gledao kako dolaze svake godine u velikom broju, tako te je politička oblast morala ograničiti broj godišnjih hodočašća. Cijele ljetnje noći gledao sam ih gdje kleče na koljenima pred crkvenim vratima, jer im nije bilo dosta po danu promatrati zidove kuće Marijine, koju pokvasiše svojim gorkim suzama... Kad su već bili preumorni, popeli su se na stube papinske palače blizu crkve, da se tu na lijepim galerijama makar donekle odmore. I nitko se nije smio usuditi da im to zabrani, jer to je povlastica koju imaju Hrvati, i to isključivo oni od pradavnih vremena, ne samo obzirom na njihovu pobožnost, nego napose poradi uspomene što su oni jednom posjedovali svetu kuću, za kojom sada toliko žale”²⁴.

2. 3. Hrvatski hodočasnici u Loreto osjećali su se tamo kao kod kuće, jer se uz svetište vrlo rano naselio lijep broj naših obitelji, a već od 1469. postoji bratovština Hrvata koji vode brigu o bolesnima i umrlima, imaju posebne gostinje, od god. 1497. imaju svoju hrvatsku kapelu, imaju svoje svećenike, kasnije i redovite pokorničare, te hrvatsko sjemenište²⁵. Hrvati koji žive u Loretu ostavljaju svetištu svoja imanja, tako 1459. neki Jure Matin iz Hrvatske daruje u Loretu jednu livadu za uzdržavanje svećenika²⁶. Svoje imanje daruje svetištu i neki Ivan Jurjev, zvan „Ivan Veliki”, jer je dobio mjesto za ukop u kapeli bratovštine²⁷. Zacijelo su postojali opravdani razlozi ako je uzdržavanje našeg sjemeništa u Loretu bilo na teret prihoda samog svetišta. Bilo bi potrebno istražiti sve darovnice i popis zavjetnih darova da se utvrdi kako su Hrvati velikodušno pomagali i obdarili Loreto.

2. 4. To što Hrvati tako rado i tako često odlaze u Loreto svakako treba povezati s našim povijesnim prilikama i neprilikama. U vrijeme turskih opasnosti i trajnih nemira Loreto izrasta u najpoznatije stjecište hodočasničkih putova i pravi simbol kršćanskog pokreta otpora, mjesto svih zavjetnih nadanja za oslobođenjem i pobjedom nad neželjenim zavojevačem. Ako itko, ono Hrvati, svom dušom i srcem zazivaju Mariju, traže njenu pomoć i zaštitu, kliču brojne sadržajne zazive. I naši hodočasnici pozdravljaju Gospu u Loretu: „Litoris Adriatici Virgo custodia salve” – Zdravo Djevo, čuvarice obala jadranskih!

2. 5. Kod naših hodočasnika prisutna su sva ona obilježja koja nalazimo općenito vezana za taj fenomen po svijetu. To su zavjetna i pokornička hodočašća, molitva, sakramenti i vapaj za čudesnim uslišanjima. Znano je da su na ta zavjetna ili pokornička hodočašća odlazili i ljudi koji su za to bili plaćeni, samo da se zavjet izvrši. Tako je

---

23 DUJMUŠIĆ, *nav. dj.*, str. 279–280.

24 Isto, 282.

25 L. de MONTERADO, *nav. dj.*, str. 156–158.

26 „Giorgio Mattei de Sclavonia hospitator in Villa S. Marie, donat unam fenariam pro sustentatione presbyterorum” – 24. travnja 1459. – Archivio Notarile Recanati, Bastardello, f. 93, cit. L. de MONTERADO, *nav. dj.*, str. 195.

27 L. de MONTERADO, *nav. dj.*, str. 215.

sačuvana oporuka nekog Martina Hrvata koji 1491. oporučno ostavlja da na njegov trošak pođe u Loreto jedan čovjek „qui vadat circumcirca cappellam Gloriosae Virginis Mariae de Loreto”²⁸. Tipično je za naše hodočasnike da na koljenima obilaze u Loretu „svetu kućicu”, kao što to do danas čine brojni naši vjernici u svim našim domaćim Gospinim svetištima. Tu je također prisutan običaj paljenja svijeća i prinošenja zavjetnih darova – „ex voto”. I loretski hodočasnici sigurno su imali svoja obilježja, tipični hodočasnički štap, ogrtač, torbu, šešir i znakove po kojima su se mogli prepoznati. Hodočasnici su dobivali i posebne propusnice i zaštitna pisma – „salvum conductum”, po kojima su uživali imunitet kao što su ga imali klerici. Na svojim putovima znali su za posebna konačišta. Kopneni put u Loreto vodio je uzduž mora, ali je glavnina naših vjernika odlazila morskim putem do Ancone ili do Porto Recanati²⁹.

3. ZAKLJUČNE MISLI

Punih pet vjekova Loreto predstavlja posebno omiljeno hodočasničko mjesto za Hrvate. Povezanost s tim svetištem ima svoje duboke korijene i razloge. To je ponajprije općeniti fenomen hodočašćenja, a za nas posebice veliki razlog odlaska u Loreto jest prisutnost „nazaretske kućice” na našem Trsatu, te posebne povijesne prilike u kojima se zatekla Hrvatska kroz burna stoljeća svoje povijesti. Tako je Loreto postao utočište hrvatskih vjernika, mjesto na kojem se kroz molitvu, zavjete, zahvale i prošnje ponajbolje očituje naša pučka pobožnost prema Mariji. Taj iskaz vjere i vjernosti snažno je prožet povijesnim događajima i prilikama, pa to daje specifično obilježje hrvatskoj marijanskoj pobožnosti. Uostalom, sva naša Gospina svetišta imaju svoju povijesnu pozadinu: Olovo i Sinj, Voćin i Tekije, Bistrica i Trsat i sva druga svetišta nose u sebi odjeke stradanja i pobjeda, jeku zavjetnih vapaja za vjerskim i nacionalnim opstanom, iskaz prokušane vjere i vjernosti Isusu, Mariji, rimokatoličkoj Crkvi. Kroz tjeskobu burnih vjekova, kad se nije moglo hodočastiti u naša svetišta, Loreto je bio najznačajnije i najprivlačnije hrvatsko hodočasničko mjesto, pa to ne bi trebalo zaboraviti.

---

28 Isto, 268.

29 F. GRIMALDI, *La tradizione lauretana*, str. 53–61.

RIASSUNTO

I PELLEGRINAGGI CROATI A LORETO

Nel vasto spettro della devozione mariana popolare in Croazia questo contributo vorrebbe indirizzare l'attenzione ai dati rilevanti della devozione mariana dei Croati manifestatasi lungo i secoli (XV–XX) presso il Santuario della Santa Casa a Loreto. Esplorando i documenti storici e la ricca letteratura e materiale degli archivi Loretani si apre la strada per la ricostruzione della pietà popolare croata nei suoi contenuti e forme specifiche. Il fenomeno dei pellegrinaggi a Loreto aveva per i fedeli della Croazia molti motivi particolari, non soltanto per la dimora della Santa Casa di Nazareth a Trsat (Tersatto), ma molto di più per i motivi storico-politici nei secoli della occupazione e minaccia turchesca.

Nella prima parte l'Autore riporta i dati più significativi riguardo alla presenza dei Croati nel Santuario Loretano. A Loreto vi esisteva già nel XIV. secolo una »Colonia Croata«, che poi diventera »La Confraternità dei Schiavoni« e più tardi »La Confraternità del SS. Sacramento«. Esistevano anche gli ospizi per i pellegrini croati, un cimitero croato, sacerdoti croati. Nel 1575. con Motu proprio il papa Gregorio XIII apre a Loreto »Collegio Illyrico«. Tra i penitenzieri pontifici (prima PP. Gesuiti, poi PP. Minori Conventuali, ed ora PP. Cappucini) vi sono sempre anche i confessori per la lingua croata. Tra le cappelle nazionali del Santuario esiste anche la »Cappella Slava« dei SS. Cirillo e Metodio. Molto intense sono anche le relazioni commerciali, specialmente attraverso la Fiera di Porto Recanati ed Ancona. Questi e molti altri legami esistenti tra Loreto e Croazia devono essere ulteriormente investigati per dimostrare la ricchezza plurisecolare della »tradizione lauretana« nella storia religiosa, culturale e civile dei Croati.

Nella seconda parte dell'articolo l'A. cerca di individuare alcuni punti salienti della devozione mariana dei pellegrini croati a Loreto. La presenza dei Croati a Loreto è continua e numerosa. Nelle testimonianze letterarie la pietà dei pellegrini croati vi è spesso descritta con ammirazione e con dettagli molto significativi che offrono la possibilità di ricostruire la ricca pietà mariana popolare esistente tuttora presso i fedeli della Croazia.

Nella conclusione l'A. cerca di valorizzare tutta la »tradizione lauretana«, auspicando ulteriori indagini negli Archivi della Santa Casa, della città di Recanati e altrove. Loreto è senza dubbio un Santuario di grande importanza per i fedeli delle rocciose sponde croate del Adriatico, dalle quali affluivano tanto spesso e tanto numerosi devoti pellegrini con sospiro dei oppressi dalle infauste vicende storiche. L'esclamazione »Litoris Adriatici Virgo custodia salve!« e la invocazione emozionante »Ritorna a noi, o Maria, Madre, ritorna a noi!«, erano un grido per la libertà religiosa e nazionale di un intero popolo – popolo dei Croati!